

חסרי דת וברית הזוגיות לחסרי דת

ישראל אימצה את השיטה המנדטורית, לפיה ענייני נישואין וגירושין אינם מרוכזים בידי המדינה אלא מבוזרים ל-"עדות דתיות". כמעט כל אזרחי ישראל משויכים לעדות דתיות, אשר מוסדותיהם נהנים מאוטונומיה כמעט מוחלטת. לכן, יהודי ישראל כפוף בענייני נישואין וגירושין לדין העדה הדתית שלו - בתי הדין הרבניים, מוסלמי - לבתי הדין השרעיים, וכו'. מאחר והדין הדתי של עדות אלה מאפשר רק נישואין בתוך העדה הדתית, אין לבני זוג מעדות דתיות שונות אפשרות להתחתן במדינת ישראל.

לצד העדות המוכרות, ישנן קבוצות שונות שאינן מוכרות כשייכות לעדה דתית מסיבות שונות: מי שדתם אינה מוכרת, מי שהם ילדים לבני זוג מעדות מעורבות, מי שנרשמו מיוזמתם כחסרי דת וכדומה. תופעה זו התרחבה משמעותית בשנות ה-90, בעיקר בשל העלייה מארצות בריה"מ לשעבר, שבמסגרתה הגיעו לישראל מספר רב של עולים שאינם משתייכים לעדה דתית כלשהי - למשל, ילדים לבני זוג מעדות דתיות מעורבות, או עולים שיהדותם לא הוכרה מסיבות כאלה ואחרות. עולים אלה נרשמו במרשם האוכלוסין כחסרי דת, ומבחינת הרבנות הם אינם מוכרים כיהודים כל עוד לא עברו תהליך גיור. מאחר ולחסרי דת, בהגדרה, אין עדה דתית - במשך שנים ארוכות לא הייתה לחסרי הדת שום אפשרות להינשא בישראל - לא בינם לבין עצמם, ולא למי שמשויכים לעדה מסוימת (יהודים, נוצרים וכו').

בשנת 2010 עבר בישראל חוק המאפשר לשני חסרי דת להירשם כזוג, בהליך הנקרא "ברית הזוגיות". הרישום נעשה בפני רשם במשרד המשפטים, ומקנה לבני הזוג סטטוס המקביל לנישואין. למעשה, חסרי דת הפכו למעין "עדה דתית" עצמאית, אשר החברים בה אינם יכולים להינשא בישראל, אבל יכולים לרשום זוגיות עם בן/בת זוג שגם הם חסרי דת ולקבל סטטוס מקביל לנישואין.

אני חסר דת ובן/בת זוגי יהודים (או להפך). האם אנחנו יכולים להירשם כזוג לפי חוק ברית הזוגיות?

לא. החוק מאפשר את הרישום רק לשני בני זוג שהם חסרי דת. לכן, אם אחד (או יותר) מבני הזוג שייך לעדה דתית, לא ניתן להירשם בברית זוגיות.

אני יהודי (או בן דת אחרת), האם ביכולתי להירשם כחסר דת?

עקרונית, כן. במצב המשפטי נכון להיום אדם המשוויד לעדה דתית מסוימת יכול לעבור המרה לעדה דתית מוכרת אחרת, או להירשם כחסר דת. לשם רישום המרת דת לעדה דתית מוכרת אחרת, מרשם האוכלוסין מחייב מסירת אישור של העדה הדתית החדשה לכך שההמרה נעשתה כדיון. לשם רישום אדם כחסר דת נדרשת פנייה לבית המשפט המחוזי בבקשה לסעד הצהרתי שהאדם הוא חסר דת. אם היועץ המשפטי לממשלה לא מתנגד לכך (או שבית המשפט דחה את התנגדותו), האדם יירשם כחסר דת. עד היום לא הוגשו בקשות רבות כאלה, אך היועץ המשפטי לממשלה לא נוטה להתנגד להן.

אז מה מונע ממני ומבן/בת זוגי להירשם כחסרי דת ואז להירשם בברית הזוגיות?

רישום כחסר דת הוא תנאי הכרחי לברית הזוגיות, אך לא תנאי מספיק. הרישום במרשם האוכלוסין לא קובע את דתו של האדם, אלא רק את פרטי הרישום שמופיעים במרשם האוכלוסין. לכן, מי שנרשם כחסר דת אבל מבחינת ההלכה הדתית משויך לעדה דתית מסוימת, עדיין ייחשב כשייך לעדה.

ביהדות, למשל, הדת נקבעת לפי דתה של האם, ולפיכך כל מי שאמו יהודייה או שהתגייר נחשב ליהודי, ואי אפשר לוותר על כך. החוק מחייב את רשם הזוגיות להפנות כל בקשה שקיבל לבתי הדין הדתיים השונים. אם אחד מבתי הדין טוען שאחד (או יותר) מבני הזוג שייכים לעדה שלו לפי הדין הדתי - רשם הזוגיות לא יוכל לרשום את הזוג.

לכן, אם יהודי (למשל) נרשם כחסר דת על פי פסק דין של בית משפט - על פי ההלכה היהודית הוא עדיין ייחשב ליהודי. אם יבקש להירשם בברית זוגיות עם חסר דת אחר - בתי הדין הרבניים יתנגדו על בסיס העובדה שעל פי ההלכה הוא עדיין יהודי.

האם זוגות חד מיניים יכולים להירשם לברית הזוגיות?

לא. החוק מגדיר מפורשות בני זוג שהם איש ואישה. מאידך, זוגות חד מיניים שמתחתנים במדינות המכירות בנישואים חד מיניים יכולים להירשם כנישואים בישראל.

אנחנו בני זוג חסרי דת, והחלטנו להירשם לברית זוגיות. תכל'ס, מה עושים?

פועלים לפי ההנחיות באתר רשם הזוגיות במשרד המשפטים.

מה ההבדל בין "ברית הזוגיות" לבין נישואין?

החוק קובע שדין בני זוג הרשומים במרשם הזוגיות כדין בני זוג נשואים, אולם יש חריגים מסוימים שנקבעו בחוק - למשל, נקבע שחוקים מסוימים יחולו על בני זוג הרשומים בברית הזוגיות רק אחרי 18 חודשי זוגיות, כגון חוק אימוץ ילדים או החוק העוסק בפונדקאות.

מה ההבדל בין "ברית הזוגיות" לבין זוגיות כתוצאה מהסכם ממון ו/או "ידועים בציבור"?

ההבדל המרכזי הוא ברישום הזוגיות. מבחינת זכויות/חובות בני הזוג, אין הבדלים משמעותיים, אך צריך לבדוק כל עניין לגופו.

כיצד נפרדים בני זוג שנרשמו על פי ברית הזוגיות?

אם יש הסכמה על הפרידה, ניתן להגיש בקשה משותפת לרשם הזוגיות לפי טופס שנקבע בתקנות. אם אין, יש להגיש בקשה מיוחדת לבית המשפט לענייני משפחה.

האם לצד רישום כחסר דת יש אפשרות להירשם גם כלא יהודי בסעיף הלאום?

מי שרשום במרשם האוכלוסין כבעל לאום יהודי יכול לשנות את הרישום רק באמצעות תעודה ציבורית המעידה על לאום אחר. על כן, בהיעדר תעודה על לאום ניתן רק להירשם כ-"חסר לאום". בעבר התירה המדינה ליהודים מסוימים להירשם תחת לאום "עברי", אך חדלה מכך בשנות ה-70.

כיום מי שבעל אזרחות זרה רשאי לרשום את הלאום החלופי אם רצונו בכך. עמותת "אני ישראלי" יזמה פניות לבית המשפט בבקשה להורות למדינה לאשר רישום של "לאום ישראלי" למבקשים בכך, אך העתירה נדחתה. לפיכך, נכון להיום ניתן להירשם במרשם האוכלוסין כחסר לאום, אך לא ניתן להחליף את הרישום כבעלי לאום יהודי ללא הוכחת לאום זר.

רשימת מקורות משפטיים - ברית הזוגיות

חוק ברית הזוגיות לחסרי דת, תשי"ע - 2010
תקנות ברית הזוגיות לחסרי דת, תשע"א - 2010
תקנות ברית הזוגיות לחסרי דת (אגרות), תשע"א - 2010
בג"צ 1143/11, מכון ירושלים לצדק נ' הכנסת, לא פורסם

רשימת מקורות משפטיים - חסרי דת

חוק מרשם האוכלוסין, תשכ"ה - 1965
בג"צ 7489/11, קניוק נ' שר הפנים, לא פורסם
ע"א 653/75, שלח נ' מ"י, פד"י לא(2) 421
ה"פ (ת"א) 25477-05-11, קניוק נ' שר הפנים, לא פורסם
רמ"ש (מח-י-ם) 41782-04-10, פלונית נ' אלמוני, לא פורסם
ע"מ (מח-י-ם) 129/99, פלוני נ' פלמונית, לא פורסם

רשימת מקורות משפטיים - לאום ישראלי

חוק מרשם האוכלוסין, תשכ"ה - 1965
ע"א 8573/08, אורנן נ' משרד הפנים
בג"צ 11286/03, אורנן נ' משרד הפנים, לא פורסם (טכני)
ע"א 630/70, טמרין נ' מדינת ישראל, פ"ד כו(1) 197
ע"א 653/75, שלח נ' מ"י, פד"י לא(2) 421
בג"צ 448/72, ש"ק נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד כז(2) 3
בג"צ 147/70, שטרמן מנ' שר הפנים, פ"ד כד(1) 766
בג"צ 4/69, בן מנשה נ' שר הפנים, פ"ד כד(1) 105
ה"פ (י-ם) 6092/07, אורנן נ' משרד הפנים, לא פורסם
תי"ב (ת"א) 907/70, טמרין נ' מדינת ישראל, פ"מ ע"ב 287